

Skellefteå kommuns yttrande över rapporten Ökat regionalt inflytande avseende flyglinjer med allmän trafikplikt

Skellefteå kommun har erhållit rubricerade rapporten Ökat regionalt inflytande avseende flyglinjer med allmän trafikplikt på remiss, och avger härmed följande yttrande:

Sammanfattning

Skellefteå kommun välkomnar Trafikverkets utredning och förslag om ett ökat inflytande för regioner och kommuner avseende allmän trafikplikt och upphandlad flygtrafik.

Skellefteå kommun anser att Trafikverkets förslag om en separat process för att hantera möjligheter till ytterligare icke-statliga flyglinjer är rätt väg att gå och att detta säkerställer en större råddighet för kommuner och regioner. Det är även positivt att Trafikverkets beslut rörande icke-statliga linjer ska gå att överklaga.

För att inte skapa sämre förutsättningar än för EU:s övriga medlemsländer rörande icke-statliga flyglinjer och tid för alternativa färdmedel, anser Skellefteå kommun att Sverige ska följa EU:s lufttrafikförordning och därmed sätta begränsningen till tre timmar.

Skellefteå kommun anser att det begränsade statliga anslaget för allmän trafikplikt medför olämplig konkurrens mellan olika trafikslag och riskerar att övervältra kostnaderna på kommuner och regioner. Det är inte rimligt att den ekonomiska bördan för att upprätthålla en adekvat trafikering riskerar flyttas från staten till kommuner och regioner.

Skellefteå kommun anser att det statliga anslaget för trafikplikt i större utsträckning behöver baseras på faktiska behov utifrån uppsatta kriterier och att anslagen behöver bli mer långsiktiga och fleråriga. Det är inte rimligt med regional medfinansiering förrän staten tar fullt ansvar för tillgänglighet inom den statliga trafikplikten för flyg.

Skellefteå kommun anser att Trafikverkets förslag om att pröva regionala flyglinjer utifrån flertalet begränsande faktorer riskerar att reellt hämma kommuners och regioners möjlighet att upphandla flygtrafik.

Skellefteå kommun anser att systemet med utredning kring allmän statlig trafikplikt måste ses över och anpassas för att bli mer flexibelt och följa de snabba förändringar som sker idag. Trafikverket bör därför få ett nytt uppdrag

att utreda och föreslå nödvändiga förändringar och att detta ska ske i nära samverkan med kommuner och regioner.

Skellefteå kommun ser ett stort behov av att staten redan nu förbereder sig för den gröna omställningen inom luftfarten kopplat mot allmän trafikplikt.

Dessutom anser vi att staten ekonomiskt behöver stödja de regionala flygplatserna i denna omställning

Skellefteå kommun anser att det är en viktig uppgift för regeringen att även aktivt driva på en översyn av lufttrafikförordningen så att den innehåller delar som lägger grunden för en grön omställning och inte hindrar den, som idag.

Skellefteå kommun anser att staten, utöver att skapa förutsättningar för tillgänglighet genom statligt upphandlad flygtrafik och möjligheten till regionalt upphandlade flyglinjer, även måste ta ett betydligt större ekonomiskt ansvar för grundläggande finansiering av flygplatsinfrastrukturen och de regionala flygplatserna.

Synpunkter

Ett viktigt steg för att säkerställa regionala behov

Skellefteå kommun välkomnar Trafikverkets utredning och förslag om ett ökat regionalt inflytande avseende flyglinjer med allmän trafikplikt. Detta är ett viktigt steg för att säkerställa att regionala behov och förutsättningar beaktas i planeringen och genomförandet av flygtrafik.

Trafikverket förslår att den allmänna trafikplikten ska hanteras i två separata processer. Den ena processen ska öppna upp för möjligheten till ytterligare icke-statliga flyglinjer utifrån att det finns ett kommunalt eller regionalt behov som ligger utöver det statliga utbudet. Tidigare har det funnits exempel på regionala initiativ till flyglinjer, bland annat i Skellefteå då det lokala näringslivets behov av snabba transporter beaktats. Det är därför mycket positivt att det förslås att regioner och kommuner ska få möjlighet att komplettera det statliga utbudet med regionalt upphandlade linjer. Detta kommer ge större inflytande och flexibilitet att anpassa flygtrafiken efter regionala och lokala behov.

Skellefteå kommun anser, precis som Trafikverket, att det är nödvändigt att separera icke-statliga flyglinjer från den vanliga processen för statliga trafikplikt. Att hantera dessa två separata delar tillsammans skulle vara svårt på grund av olika intressen och finansiering. Dessutom kan lokala behov både uppstå och förändras över tid, vilket gör det olämpligt att genomföra detta endast vart fjärde år.

En annan fråga av stor betydelse, där det är svårt att förstå Trafikverkets resonemang, är varför man föreslår att bibehålla begränsningen att alternativa färdmedel ska beaktas för restider upp till fyra timmar. Denna begränsning är en nationell svensk regel medan EU:s lufttrafikförordning sätter gränsen vid tre timmar. Det är inte rimligt att Sverige, när vi nu öppnar upp för regionalt upphandlad flygtrafik som helt ska finansieras av regionen/kommunen, ska behålla denna hårdare regel. För att inte skapa sämre förutsättningar än för

EU:s övriga medlemsländer rörande icke-statliga flyglinjer och tid för alternativa färdmedel, anser Skellefteå kommun att Sverige ska följa EU:s lufttrafikförordning och därmed sätta begränsningen till tre timmar. Frågan om den svenska hårdare regeln borde även ses över för den statliga trafikplikten.

Risk för övervältring av kostnader på kommuner och regioner

Sverige är ett stort och glest befolkat land. Flyget är i många områden det enda alternativet och förutsättning som möjliggör för snabba och effektiva transporter mellan olika delar av landet och även internationellt. Tillgänglighet är också en förutsättning för ekonomisk tillväxt och regional utveckling i hela landet. För att klara detta behöver staten ta ett stort ansvar genom bland annat statlig trafikplikt för flyg.

Trafikverket föreslår utifrån uppdraget en förändring gällande processen för det statliga utbudet som innebär att om en kommun/region ser behov av att utöka kraven i statligt upphandlad trafik i form av tex fler stolar, turer mm så ska detta kunna beaktas i processen. Trafikverket kan även idag efter eventuella synpunkter från kommun/region, justera den allmänna trafikplikten utifrån de regionala behoven, men det förutsätter att utökningen kan anses motiverad utifrån Trafikverkets uppdrag och att anslagen räcker. När Trafikverket inte anser det är möjligt att tillgodose de regionala eller kommunala synpunkterna genom statliga anslaget, är förslaget att detta ska kunna lösas genom att kommuner och regioner ansöker om utökade krav. Detta är då även under förutsättning att den statliga trafiken medfinansieras från dem själva.

Trafikverket anser det positivt att öppna upp för regional medfinansiering i det statliga utbudet av flyg då det ger möjligheter att förändra utbudet om en region/kommun ser andra behov utifrån ett regionalt perspektiv. Skellefteå kommun ser snarare att det finns en överhängande risk att detta leder till att den ekonomiska bördan även för grundläggande tillgänglighet överförs till kommuner och regioner. Det statliga anslaget är begränsat och där vi tydligt idag ser att dessa minskade anslag leder till indragningar och minskat statligt utbud inom upphandlad trafik med tåg och buss. Förändringen baseras inte på behoven utifrån uppställda kriterier för tillgänglighet utan på att det statliga anslaget minskar. Skellefteå kommun anser att detta tydligt riskerar leda till en orimlig övervältring av den ekonomiska bördan för att upprätthålla en adekvat trafikering till kommuner och regioner inom inte bara allmän trafikplikt för flyg, utan för alla transportslag.

Staten har ett övergripande ansvar för att vidmakthålla tillgänglighet i hela landet. För att säkerställa en grundläggande tillgänglighet anser Skellefteå kommun att det statliga anslaget för trafikplikt i större utsträckning behöver baseras på faktiska behov utifrån uppsatta kriterier och att anslagen behöver bli mer långsiktiga och fleråriga. Det är inte rimligt med regional medfinansiering förrän staten tar fullt ansvar för tillgängligheten inom den statliga trafikplikten för flyg.

Tveksamt om processen för ökat inflytandet är lämplig

Enligt förslaget ska Trafikverket fortsätta vara behörig myndighet för lokala beslut om trafikplikt för lufttrafik. Kommuner och regioner behöver ansöka om

trafikplikt för regionala linjer och stå för alla kostnader. Efter Trafikverkets beslut om allmän trafikplikt för flyg, upphandlar och förvaltar kommunen eller regionen avtalen med operatörerna, vilket säkerställer en större rådighet. Trafikverket föreslår även att beslut om allmän trafikplikt för en regional linje ska vara möjlig att överklaga till skillnad för beslut om den statliga trafikplikten. Skellefteå kommun anser att Trafikverkets förslag om en separat process för att hantera möjligheter till ytterligare icke-statliga flyglinjer är rätt väg att gå och att detta säkerställer en större rådighet för kommuner och regioner. Det är även positivt att Trafikverkets beslut rörande icke-statliga linjer ska gå att överklaga. Förslaget öppnar upp för möjligheten till regionalt upphandlad flygtrafik för regionala, interregionala och internationella linjer. Beslut om trafikplikt ska dock prövas utifrån flera faktorer.

För att få upphandla en regional linje måste kommuner och regioner först ta fram underlag för att visa på behovet och detta utan garanti för ett godkännande från Trafikverket. Förslaget ska sen ställas mot andra alternativa resmöjligheter som tåg och hur tillgängligheten övergripande ser ut från föreslagen flygplats, men även om det finns en negativ påverkan på statliga linjer. Trafikverket menar även att internationella linjer inte bör vara aktuella om det redan finns befintlig trafik som kan påverka tex Arlanda negativt. Förutsättningarna för att etablera en regional flyglinje riskerar att hämmas av de många faktorer och begränsningar som Trafikverkets förslag innehåller, vilket inte verkar vara i linje med regeringens intentioner med sitt uppdrag.

En betydande begränsning är exempelvis att internationella linjer inte bör vara aktuella om det redan finns befintlig trafik från Sverige till den aktuella flygplatsen. Tidigare har det i Sverige funnits regionala initiativ till flyglinjer från regionala flygplatser, bland annat i Skellefteå då det lokala näringslivets behov av snabba transporter till Finland beaktats. Dessa initiativ har i stor utsträckning varit baserat på regionens behov av snabba förbindelser för både näringsliv och invånare. Det är samtidigt viktigt att behålla Arlanda som en central hubb för Sverige och säkerställa att nya regionalt upphandlade flyglinjer inte påverkar negativt. Det är dock inte rimligt att helt bortse från denna typ av regionala linjer med trafikplikt.

Det är viktigt att även beakta de positiva effekter som regional flygtrafik kan ha för det lokala näringslivet, inklusive ökad ekonomisk tillväxt genom fler investeringar, ökad turism, förbättrad konkurrenskraft och möjligheter till regional utveckling. Därför är det nödvändigt att även internationella linjer med allmän trafikplikt kan prövas med hänsyn till både regionala behov och effekter det ger samt påverkan på andra delar av systemet och Arlanda som hubb.

Skellefteå kommun anser att det med Trafikverkets förslag till hur regionala linjer ska prövas utifrån flertalet faktorer finns en risk att dessa begränsningar helt och hållet hämmar möjligheten för kommuner och regioner att upphandla flygtrafik.

En grön omställning av flyget är nödvändigt

Sverige ska senast 2045 ha ett rikstäckande och fossilfritt transportnätverk som utnyttjar både mark och luftrum. Den konventionella flygplansflottan som då även använder biobränsle kommer att kompletteras och delvis ersättas av el-

och vätgasdrivet flyg. Framtidens eldrivna flygplan kommer initialt att vara mindre, med plats för cirka 20 passagerare, och de kommer att flyga på kortare sträckor än dagens konventionella flygplan.

En grön omställning av flyget är nödvändig, och det är därför viktigt att förändringar inom allmän trafikplikt för flyg även tar hänsyn till detta. Det finns möjligheter att använda de fördelar som fossilfritt flyg kan innebära i den föreslagna förändringen. Allmän trafikplikt och regionalt upphandlad flygtrafik kan i framtiden när marknaden är mogen öppna upp för helt nya linjer med direktflyg mellan flygplatser inom Sverige, vilket kan leda till en bättre anslutbarhet utifrån behov och en ökad tillväxt och bättre förutsättningar för den gröna omställningen av flyget.

Inom den statliga trafikplikten används idag mindre och äldre flygplan med sämre miljöprestanda. För att möjliggöra en grön omställning av flyget är det även viktigt att den statliga trafikplikten tar sitt ansvar och vid kommande avtal skapar förutsättningar för att fasa ut äldre flygplansflottor och övergå till fossilfria flygplan när möjligheterna finns. Detta kommer även kräva investeringar hos de regionala flygplatserna för att möta de stora behov som finns av investeringar på marken och på flygplatserna. En omställning kommer troligtvis även innebära initialt högre kostnader vid upphandling av flyglinjer med nya flygplan. Skellefteå kommun ser ett stort behov av att staten redan nu förbereder sig för den gröna omställningen inom luftfarten och allmän trafikplikt. Dessutom anser vi att staten ekonomiskt behöver stödja de regionala flygplatserna i denna omställning.

EU har beslutat om en klimatlag med klimatmål och satt upp ramar och styrmedelspaket inom Fit for 55. Detta ska leda till sammanlänkade styrmedel som tillsammans hjälper EU att nå klimatmålen. Idag begränsar EU:s lufttrafikförordning till exempel vilka krav som kan ställas vid upphandling för allmän trafikplikt, och det finns liten möjlighet att ställa miljökrav. Kommissionen håller för närvarande på med en översyn av lufttrafikförordningen, som beräknas vara klar 2027. Det finns därför nu en möjlighet att påverka hur framtidens EU-lagstiftning utformas så att den bättre leder till en grön omställning och når upp till EU:s klimatmål utifrån Fit for 55. Skellefteå kommun anser därför att det är en viktig uppgift för regeringen att även aktivt driva på denna översyn så att den framtida lufttrafikförordningen innehåller de delar som ska lägga grunden för en grön omställning och inte hindra den, som idag.

Ytterligare viktiga aspekter att beakta

Ökad flexibilitet i processen för statlig allmän trafikplikt är nödvändig

Trafikverkets utredning har haft i uppdrag att utreda, förbereda och vidta nödvändiga åtgärder för att ge kommunala och regionala myndigheter möjlighet att komplettera det statliga utbudet av flyglinjer med allmän trafikplikt. De har även haft uppdrag att ta fram nya eller anpassa befintliga riktlinjer, dels för det statliga utbudet och dels inom vilka ramar det ska vara möjligt med kompletterande utbud.

Det statliga utbudet av flyglinjer regleras genom en process där Trafikverket vart fjärde år genomför en utredning för att fastställa vilka linjer som ska omfattas av statlig allmän trafikplikt för flyg utifrån ett antal kriterier. Denna process har förblivit oförändrad under många år, trots att förutsättningarna för flyget och flygplatserna har genomgått betydande förändringar. För närvarande står vi inför stora utmaningar med en minskande inrikestrafik och där sex regionala flygplatser helt saknar reguljär trafik. Upphandling av flygtrafik är statens verktyg för att säkerställa grundläggande tillgänglighet i enlighet med det transportpolitiska funktionsmålet.

Med hänsyn till det svåra läget för svenskt flyg och de regionala flygplatserna är det nödvändigt att staten omprövar hanteringen av den statliga allmänna trafikplikten. Det är inte längre tidsenligt att genomföra en översyn vart fjärde år och att ingenting sker däremellan. Den snabba utvecklingen i världen kräver att vi säkerställer tillgänglighet i hela landet, vilket idag inte kan uppnås genom att förlita sig på kommersiella flygbolag. Vi ser i allt högre grad flygbolag som lägger ned sin trafik på de regionala flygplatser med få passagerare per år men där flyget fortfarande är nödvändigt för att klara tillgängligheten. Skellefteå kommun anser att systemet med utredning kring allmän statlig trafikplikt måste ses över och anpassas för att bli mer flexibelt och följa de snabba förändringar som sker idag. Trafikverket bör därför få ett nytt uppdrag att utreda och föreslå nödvändiga förändringar och att detta ska ske i nära samverkan med kommuner och regioner.

Grundläggande trygghet och säkerhet förutsätter regionala flygplatser

Under de senaste åren har vi globalt genomgått en långvarig pandemi och befinner oss nu i ett säkerhetspolitiskt läge som inte varit så allvarligt sedan kalla krigets dagar. I Sverige måste vi därför skapa förutsättningar för trygghet och säkerhet och där spelar flygplatserna en viktig roll. Under pandemin 2020 och vid de stora skogsbränderna 2018 såg vi behovet av ett flygplatssystem som täcker hela landet för att säkerställa samhällsviktig flygtrafik. Med hänsyn till det aktuella säkerhetspolitiska läget, totalförsvarets behov och vårt medlemskap i NATO, ökar kraven på ett väl fungerande nät av flygplatser. I Sverige ägs 32 av 42 flygplatser av kommuner och regioner, och de ekonomiska förutsättningarna för de regionala flygplatserna har blivit alltmer ansträngda. Idag uppgår underskotten på de regionala flygplatserna till över 700 miljoner kronor. Trots att staten 2024 ökade det statliga driftstödet till 210 miljoner kronor, ligger bördan fortfarande tungt på de kommunala och regionala ägarna för att upprätthålla en grundläggande flyginfrastruktur för att klara Sveriges behov.

För att tillgodose grundläggande behov för säkerhet och krisberedskap krävs ett nät av flygplatser över hela landet. Grundläggande finansiering för flygplatssystemet är därför nära kopplat till frågan om förutsättningarna för att kunna ha en allmän statlig trafikplikt för flyg.

Vi riskerar att se flygplatser läggas ned om inte staten tillskjuter resurser för att bibehålla dem. En grundläggande förutsättning för att säkerställa tillgänglighet och statlig allmän trafikplikt är att det finns flygplatser. Utan flygplatser upphör

SKELLEFTEÅ KOMMUN

flygtrafiken, vilket leder till försämrad tillgänglighet. Vid kris eller krig kommer detta även innebära att totalförsvarets behov inte alls kan tillgodoses.

Skellefteå kommun anser att staten, utöver att skapa förutsättningar för tillgänglighet genom statligt upphandlad flygtrafik och möjligheten till regionalt upphandlade flyglinjer, även måste ta ett betydligt större ekonomiskt ansvar för grundläggande finansiering av flygplatssystemet, särskilt till de regionala flygplatserna.